

Des de l'Arxiu

Commemoració del 30è aniversari de la Casa Ponsà com a seu de l'Arxiu Històric de Sabadell

Joan Comasòlivas i Font / Arxiu Històric de Sabadell i Museu d'Història de Sabadell / jcomasolivas@ajsabadell.cat

236

Presentació

L'any 1978 hi va haver una iniciativa de diversos investigadors i persones vinculades a la ciutat, molts d'ells membres de la Delegació Local del Col·legi de Doctors i Llicenciats, que, constatant el mal estat en què es trobava l'Arxiu municipal –aleshores ubicat a les golfes de l'Ajuntament–, van elaborar un informe reclamant la resolució d'aquella situació i provocant una reflexió sobre la importància de preservar el patrimoni documental de la ciutat com a element essencial per a la història de la ciutat i la seva identitat, i també com a eina de servei administratiu a l'Ajuntament i al ciutadà.

Els signataris de l'informe foren Josep M. Benaül, Jordi Calvet, Manel Larrosa, Andreu Castells i Esteve Deu.

Com a resultat d'aquella reivindicació, l'Ajuntament de Sabadell va prendre tota una sèrie de decisions, entre les quals cal destacar la constitució del Patronat de l'Arxiu Històric de Sabadell (avui, fusionat dins l'OAMA), l'adquisició de la Casa Ponsà com a seu de l'Arxiu i l'encàrrec a Andreu Castells, historiador, artista i impressor, d'encapçalar el projecte com a director de l'Arxiu.

El 12 d'abril de 2013 va fer 30 anys que l'Arxiu es va inaugurar a la seva seu de la Casa Ponsà i l'AHS cregué oportú organitzar, amb la col·laboració d'alguns dels protagonistes d'aquell moment, un se-

guit d'actes adreçats a tots els públics, amb l'objectiu de mostrar la transcendència de la decisió presa en aquells moments d'inici de la democràcia al país, així com la importància del patrimoni documental custodiat, la cura que s'ha tingut de les instal·lacions, així com l'evolució de l'Arxiu, tant pel que fa al creixement documental com als serveis que presta, el fruit de les investigacions i publicacions generades a partir de la consulta dels seus documents, etc.

En definitiva, es tractava de subratllar la importància de la memòria en la construcció del present, de com n'és de fonamental saber d'on venim per saber qui som i que això només és possible conservant la nostra història documental. Aquella iniciativa de fa 30 anys ens ha permès tenir un model d'arxiu absolutament lligat al passat i al present de la ciutat, i per tant els hem d'agrair el que som. Finalment, cal recordar la importància que en l'acreixement i en l'enriquiment de l'arxiu han tingut i tenen les donacions dels particulars, famílies i empreses. El gran volum de donacions que arriben any rere any demostren que l'arxiu és reconegut entre els ciutadans com aquesta figura de garant i preservador del patrimoni documental i la memòria de la nostra ciutat.

Per posar negre sobre blanc, el programa de commemoració el constituí un grup de treball compost pels senyors Josep M. Benaül, Isidre Carné, Oriol Civil, Esteve Deu, Manel Larrosa i Joan Comasòlivas, director de l'AHS.

237

Fotografia 1. Inauguració de l'Arxiu Històric de Sabadell a la casa Ponsà. Sala de consulta. Personatges d'esquerra a dreta: Oriol Civil (regidor de cultura), Joan Granados (director de Patrimoni Cultural de la Generalitat), Antoni Farrés (alcalde de Sabadell), Jordi Maluquer (professor d'història UAB), Andreu Castells (director AHS), 12 d'abril de 1983. (AHS. SIS. FDO2594)

Desenvolupament del programa

— Exposicions

— *Festa Major de Sabadell*

Els actes començaren el dia 6 de setembre de 2013, amb la inauguració –a càrrec del regidor de Cultura, Sr. Joaquim Carné i Jordana (coincidint amb la Festa Major)– de l'exposició “Un lloc per a la memòria. 30 anys de Servei d'Arxiu a la Casa Ponsà”, fruit de la selecció d'una mostra significativa dels documents que conserva l'AHS: els més antics, els més “importants”, els més vistosos... La mostra, comissariada per Jordi Torruella, arxiver (AHS), i Genís Ribé, tècnic

del MHS, va tenir una gran afluència de públic i reflectí prou bé, al nostre entendre, la riquesa del patrimoni documental de la ciutat, amb documents des del segle XII i de les més diverses procedències. Val a dir que el patrimoni documental oficial de l'AHS s'ha enriquit considerablement al llarg d'aquests 30 anys gràcies a les nombrosíssimes aportacions d'institucions, empreses i particulars que han confiat en l'Arxiu i han cedit els seus documents: fons d'empreses, d'associacions i entitats, de nissagues familiars i persones a títol individual (músics, escriptors, etc.). L'exposició tingué una extensió a la Biblioteca del Vapor Badia, on es mostrà una selecció de programes de Festa Major d'entre 1890 i 1945, també procedents de l'AHS.

Fotografia 2. Inauguració de l'exposició "Un lloc per la memòria. 30 anys de servei d'Arxiu a la casa Ponsà". Casal Pere Quart de Sabadell, 6 de setembre de 2013. Autor: Genís Ribé (AHS. SIS. FDo5228)

Aquella mostra deixava prou clar que podem sentir-nos orgullosos d'aquest patrimoni i de la institució que el custodia. El patrimoni esdevé un pòsit que ve a ser com el nostre ADN, que constitueix el nostre carnet d'identitat ciutadana, amb episodis blancs, negres i grisos, però ben nostres, únics i irrepetibles.

També dins els actes de la Festa Major de Sabadell s'amplià la ja tradicional visita guiada a l'edifici, incrementant el nombre de sessions de les habituals 2 fins a 5.

— Dia Mundial del Patrimoni Audiovisual

En el marc de la commemoració del Dia Mundial del Patrimoni Audiovisual, el 27 d'octubre de 2013 es penjà al canal de Vimeo de l'AHS la pel·lícula de l'exposició de la Festa Major *Un lloc per a la memòria*.

30 anys de Servei d'arxiu a la Casa Ponsà, amb guió de Montse Mañosa i Isabel Pardo, i realització de David González (AHS).

— Conferències

— *Orígens i formació de l'Arxiu Històric de Sabadell: un model singular*

El 6 de novembre de 2013 es dugué a terme la conferència de Josep Maria Benaul, professor d'història econòmica de la UB i exdirector de l'AHS, *Orígens i formació de l'Arxiu Històric de Sabadell: un model singular*. Efectivament, vam tenir el privilegi de poder conèixer la història d'aquests fets de la mà d'un dels seus protagonistes, i posteriorment director de

Fotografia 3. Conferència “origens i formació de l’Arxiu Històric de Sabadell: Un model singular” a càrrec de Josep Maria Benaul. Museu d’Història de Sabadell, 6 de novembre de 2013. Autora: Montse Mañosa Rifé (AHS. SIS. FDo5320)

l’AHS entre 1986 i 1991, succeint així Andreu Castells. Josep M. Benaul no només coneix l’entrellat d’aquella època, sinó que, amb posterioritat al seu pas per l’AHS, n’ha estat un usuari constant, i ha pogut seguir l’evolució del servei i l’acreixement dels fons que s’ha anat produint, fruit en molts casos de les donacions dels particulars, famílies i empreses. Com a historiador, coneix també l’aportació bibliogràfica i historiogràfica que ha estat possible gràcies al servei que duu a terme l’AHS, de manera que esdevé una veu autoritzada per a parlar-ne.

Josep M. Benaul (Sabadell, 1951) es va doctorar a la Facultat de Lletres de la Universitat Autònoma de Barcelona l’any 1991 amb el treball *La indústria tèxtil llanera a Catalunya, 1750-1870. El procés d’industrialització al districte industrial de Sabadell-Terrassa*, dirigida per Jordi Maluquer de Motes. Des de 1997 és professor titular numerari a la Facultat de Ciències Econòmiques i Empresarials de la Universitat de Barcelona. Ha publicat diversos articles d’història i

història econòmica a revistes especialitzades, capítols de llibres i ha participat en nombrosos congressos, simposis i projectes de recerca de la seva especialitat.

— *Les cessions a l’AHS d’origen privat, 1983-2013*

Aquesta conferència anà seguida, el 16 de gener de 2014, de la de Joan Comasòlivas i Font, director de l’AHS i del MHS, *Les cessions a l’AHS d’origen privat, 1983-2013*, en què va exposar com es va produir l’esmentat procés de diversificació. L’objectiu d’aquella ponència era fer una breu repassada a quina va ser la resposta ciutadana a la crida dels representants públics, l’any 1983, a la cessió de documents privats, amb l’objectiu de convertir un arxiu amb fons essencialment oficials en l’Arxiu de la ciutat, és a dir, on les fons es diversifiquessin de tal manera que els investigadors i estudiosos hi poguessin trobar molta més informació i de les més diverses procedències. La conclusió és que allò que teníem a finals del franquisme i allò esdevingut en matèria de cessions a l’AHS

en els 30 anys següents dona com a resultat la constitució d'un veritable centre de conservació del gruix del patrimoni documental de la ciutat i una producció traduïda en estudis acadèmics, publicacions, treballs periodístics, audiovisuals, etc., inconcebible abans d'aquest procés. I un patrimoni recollit de valor incalculable per a les generacions futures. Comasòlivas féu un repàs de les diferents tipologies jurídiques de les cessions, els àmbits temàtics d'aquestes (fons comercials i d'empresa, fons personals, fons patrimonials, fons d'entitats i associacions) i una breu incursió en els fons de caire institucional que també han ingressat a l'AHS. Esmentà les donacions més rellevants i apuntà alguns títols i temes referits a la producció científica elaborada a partir d'aquesta diversificació de fons. Finalment, féu una reflexió sobre la dimensió humana i patrimonial de les cessions a l'AHS: unes reflexions sobre la llarga experiència de recollir tants fons de procedències tan diferents.

— Cursos

— *Fotos en conserva: Mitjans casolans per a conservar els teus records*

L'acte següent d'aquest programa de commemoració fou els dies 1 i 15 de març de 2014, i consistí en l'edició del curs *Fotos en conserva* (tècniques per a la conservació de les fotografies domèstiques), realitzat per diversos membres de l'entitat Fotoconnexió. Aquest curs tenia per objectiu oferir unes primeres pautes per a la identificació i conservació de documents fotogràfics que es guarden en arxius familiars. Alhora, es pretenia promoure la implicació dels participants del taller en la conservació de les seves fotografies, tot aprenent nocions bàsiques d'alguns dels procediments fotogràfics més comuns, així com d'alguns dels formats i càmeres més significatius.

La metodologia del curs consistí en la realització de dues sessions estructurades en quatre parts (història de la fotografia, criteris per a la classificació i ordenació del nostre arxiu, receptes senzilles per a la conservació de les fotografies i introducció a la imatge digital), en les quals es donaren unes pautes bàsiques i teòriques combinades amb la presentació d'exemples pràctics. El taller estava pensat principalment per a les persones que conserven fotografies

en el seu àmbit domèstic i/o que tenen interès en la fotografia.

Fotoconnexió és una associació cultural sense ànim de lucre nascuda l'any 2011. La seva finalitat és la investigació, conservació, difusió de la fotografia i el patrimoni audiovisual en tots els seus aspectes, principalment, en l'àmbit català.

Els membres de Fotoconnexió són professionals i amateurs que provenen de diferents àmbits, públics o privats, amb un interès comú per l'estudi de la fotografia i l'audiovisual. Les especialitats dels integrants del grup són tan variades com complementàries i les més representades són les de fotògrafs, arxivers, bibliotecaris, professors d'història de l'art, col·leccionistes i investigadors entre d'altres.

Actualment, Fotoconnexió col·labora en diferents projectes, com la digitalització i documentació de les fotografies que va fer Francesc Boix (el fotògraf del camp d'extermini nazi de Mauthausen) durant la Guerra Civil espanyola o la recuperació i valorització de l'estudi fotogràfic Daguerre del barceloní barri de Sants, un dels més antics de la ciutat.

— *Curs pràctic d'introducció a la paleografia*

Els dies 20, 21, 27 i 28 de maig de 2014 es dugué a terme la realització del *Curs pràctic d'introducció a la paleografia*, a càrrec del professor Albert Martí i Arau. L'objectiu d'aquest curs de paleografia era proporcionar les eines bàsiques per llegir, transcriure i comprendre documents d'època medieval i moderna, escrits tant en català com en llatí.

Per fer-ho, es treballà amb una selecció de textos que, a més de permetre adquirir aquestes tècniques paleogràfiques, també endinsaren els participants en un dels fenòmens més transcendents de la història de Catalunya: la profunda crisi del deute que hagueren d'experimentar les institucions catalanes en aquell període, especialment les municipals.

L'endeutament afectà tots els substrats de la societat catalana, amb la qual cosa els textos lliurats il·lustraven una àmplia gamma de tipologies documentals, procedents de diverses institucions: les Corts (capítols de donatius), la Diputació del General (generalitats, censals), els municipis o universitats (actes de consells, documentació fiscal i financera) i les oficines notariales (concòrdies, testaments, capítols matrimonials, etc.).

241

Fotografia 4. Núria F. Rius durant el curs de “Fotos en Conserva”. Museu d’Història de Sabadell, 1 de març de 2014. Autor: David González Ruiz (AHS. SIS. FDo56o4).

Al llarg del curs es donaren les claus per comprendre l’escriptura gòtica i les seves principals abreviatures en els textos llatins, a més d’una introducció a l’escriptura humanística. L’objectiu final era que els alumnes assolissin unes normes bàsiques de paleografia per poder fer les transcripcions dels textos.

Albert Martí Arau és llicenciat en Humanitats per la Universitat Pompeu Fabra (UPF), llicenciat en Teoria de la Literatura i Literatura Comparada per la Universitat de Barcelona (UB) i llicenciat en Documentació per la Universitat Oberta de Catalunya (UOC). Entre altres, ha format part com a personal investigador (FPI) del Consell Superior d’Investigacions Científiques (CSIC) del Ministeri de Cultura dins del

projecte “crèdit públic en la Catalunya baixmedieval: els protagonistes del deute”. I acredita experiència com a catalogador de fons patrimonials i en matèria de paleografia.

— Aula d’extensió universitària

En el marc de la col·laboració amb els actes de commemoració del 30è aniversari de la inauguració de la Casa Ponsà com a seu de l’Arxiu Històric de Sabadell, l’aula Universitària de la gent gran acollí una conferència dedicada al tema dels arxius i els drets humans. Aquesta conferència, que excepcionalment fou oberta a tots els públics, es dugué a terme en tres edicions, una el dia 7 (Fira de Sabadell) i dues el 28 d’abril de

Fotografia5. Alumnes del curs d'introducció a la Paleografia al cobert del Museu d'Història de Sabadell. 28 de maig de 2014. Autor: David González (AHS. SIS. FDo5777)

2014 (Auditori de Caixa Sabadell) i anaren a càrrec de Ramon Alberch i Fugueras, director de l'Escola Superior d'Arxivística i Gestió de Documents de la UAB i president d'Arxivers Sense Fronteres Internacional. En aquesta conferència, Alberch féu un recorregut sobre el valor dels arxius històrics per reivindicar la veritat, la memòria i els drets humans i reivindicà el valor testimonial dels documents històrics. Els papers sempre han tingut una validesa testimonial, la UNESCO hi fa referència en el marc dels règims repressius que donen testimoni sobre els casos de violació dels drets humans i crims de guerra. Cal, doncs, posar-los al servei de la justícia per tal de jutjar els responsables

i poder indemnitzar les víctimes. Una exposició farcida d'anècdotes sobre les seves experiències dins el món arxivístic relacionades amb la recuperació dels arxius de les dictadures a l'Amèrica Llatina, Bòsnia i Hercegovina, etc., amb el to apassionat i comunicatiu que el caracteritza.

Ramon Alberch i Fugueras (Girona, 1951) és historiador i arxiver. Llicenciat en història per la Universitat Autònoma de Barcelona, ha estat director de l'Arxiu Municipal de Girona (1978-89), arxiver en cap de l'Ajuntament de Barcelona (1989-2004) i director de l'Institut Municipal d'Història de Barcelona (1992-1997) i un dels cofundadors de l'Associació

d'Arxivers de Catalunya i també el seu primer president (1986-93). Del març del 2004 al desembre del 2010 fou subdirector general d'arxius i gestió documental de la Generalitat de Catalunya, càrrec des del qual tingué una participació destacada en les negociacions amb el Govern espanyol relatives al retorn dels Papers de Salamanca.

Conclusions

Creiem, doncs, que els objectius del programa s'han acomplert i valorem molt positivament el seu desenvolupament. L'arxiu és un servei inherent al funcionament de tota organització municipal i, per tant, la seva existència no és voluntària. Tampoc ho és la seva funció social i cultural, recollida per tota la normativa vigent. Tanmateix, l'Ajuntament de Sabadell ha estat un exemple d'assumpció immediata de les seves responsabilitats en aquesta matèria des dels inicis de l'anomenada Transició, configurant un model ben particular al servei dels ciutadans, investigadors, i la pròpia administració. El resultat ha estat un model concentrat de conservació del gruix del patrimoni documental de la ciutat, ja fos d'origen públic o privat, i avui en dia continua duent a terme les seves funcions de conservació, acreixement, tractament tècnic i difusió d'aquest patrimoni amb tot el zel possible. Els sabadellencs en poden estar satisfets i esperem haver-nos-hi apropat un xic més gràcies a aquesta commemoració. Volem expressar, un cop més, el nostre agraïment més sincer als membres del grup de treball organitzador del programa. ●